

Replik til Vagn Oluf Nielsen

AF

ANDERS HOLM THOMSEN

Hovedbudskabet i Vagn Oluf Niensens (VON) svar på min artikel »Skolemarxismens kulmination og debatten om faghæftet »Historie 1981«« (HT bind 106, 2006:1) synes at være, at jeg med min behandling af skolemarxismens strategiske fremtrædelsesform og væsen – via præsentation af faghæftet og dets tilblivelsesforhistorie, samt VON's rolle heri – gør mig skyldig i karaktermord, ved at læse en ideologisk tendens ind i begreberne historiesyn og samfundstype.

Generelt har jeg imidlertid ikke noget imod, at man bruger sådanne nøglebegreber. Ganske vist er deres indhold ikke hævet over kritik, men i artiklen forsøgte jeg alene at problematisere, at man – særlig dengang i 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne – gjorde disse begreber *i kombination* til *selve omdrejningspunktet* for *skolefaget* historie. På de alderstrin, som folkeskolens undervisning retter sig mod, er det meningsløst at sigte på et så højt abstraktionsniveau. Det giver risiko for, at historieundervisningen fører til overdrevne forsimplinger, for ikke at sige ren manipulation. En vulgær-marxistisk sondring mellem to(-tre!) historiesyn havde dengang en implicit særstilling i faghæftet.¹ Dette var, hvad min artikel slog fast, og jeg må derfor betegne det som misvisende, når VON søger at give det uskyldigt udseende af, at den samme debat også kan rejses i dag i relation til Ulla Tørnæs' faghæfte. Jeg medgiver dog, at man stadig kan diskutere om disse begreber overhovedet burde nævnes selv nok så sporadisk i et faghæfte møntet på folkeskolen.

At VON faktisk selv glimtvis har været (er?) ganske bevidst om det politisk ømtålelige ved anvendelse af begrebet historiesyn dengang i de ideologisk sprængfarlige 1970'ere, vidner hans mildest talt nøgterne til-

¹ Anders Holm Thomsen: »Skolemarxismens kulmination og debatten om faghæftet »Historie 1981««, s. 162-163. En med mine synspunkter beslægtet kritik af *Historie 1981* blev i samtiden fremsat af seminarielektorerne Verner Bruhn og Niels Bonnesen – og tilige i Dansk Arbejdsgiverforenings mindretalsudtalelse ved udvalgsmedlem John Skonberg. Denne dissens var naturligvis et udtryk for, at man også i DA opfattede faghæftet som stærkt politiserende.

bageblik på en af *Historie 1981*'s forløbere, nemlig faghæftet *Historie 1974 (Udkast)* om. Dengang var der allerede blandt nogle af medlemmerne af arbejds- og redaktionsgruppen ønsker om at gå videre ved at søge deciderede 'historiesyn' indføjjet. Men det blev ved sådanne ansatser, ifølge VON måske fordi »(...) at de mente at [ordet] synsvinkler havde bedre mulighed for at blive accepteret politisk af de andre i arbejds- og redaktionsgruppen.«² Ja, lige præcis, og hvorfor var det mon stadig et problem først i 1970'erne? VON linder selv lidt efter på sløret for et *politisk* ekspliciterende svar: »Under inspiration af blandt andre marxistisk-orienterede historikere og videnskabsteoretikere bevægede den historievitenskabelige forståelse sig fra en overvejende objektivitistisk oversigtsindlæring i 1950'erne over en stærkere metodebevidsthed i 1960'erne til en samfundsengageret forskningsinteresse i 1970'erne.«³

Når jeg ikke i første omgang medtog disse kildecitater, skyldes det simpelthen, at de egentlig forekommer overflødige, da jeg allerede i artiklen gav adskillige lignende og faktisk mere grovkornede eksempler. Illustrerende herfor skal jeg nøjes med at fremhæve følgende fra min artikel: »Men Vagn Oluf Nielsen forsvarede sig mod såvel en *højre-* som en *venstreopposition*, idet han måtte forebygge beskyldninger fra sidstnævnte for at tilsløre klasse modsætninger, eftersom han opererede med flere *forskellige* historiesyn – og ikke blot én videnskabelig marxisme. Han medgav:

»Der er nok en hel del berettiget i denne kritik, (...)«. Men heroverfor forsvarede han sig trods alt: »Dermed opfattes pluralismen, hverken som et individuelt fænomen eller som en socialpartnerteori, men tværtimod som en afspejling af klassekampen i vort samfund« (sst.).«⁴

Er der ikke her tale om, at VON og ligesindede toneangivende fagdidaktikere åbenhjertigt, i en esoterisk fagdebat, gør særdeles radikalt brug af marxistisk terminologi? Og når VON i sit svar giver det udseende af, at hans forsvar for historiesyn handler/handlede om skolens pluralistiske forpligtelse på demokrati, så skal »pluralismen« faktisk i denne konkrete sammenhæng vel nærmest forstås som synonym for »klassekampen i vort samfund« (sic!)? En ideologisk kamp, der tilmed skulle føres ind i folkeskolen, som det da også allerede dagen efter læseplanens offentliggørelse afspejledes i det kommunistiske Land og Folks

² Vagn Oluf Nielsen: »Da faghæftet for historie blev til«. – i: *Historie og undervisning. Festskrift til Kjeld Winding*, red. Helge Gamrath m.fl., Kbh. 1981, s. 109.

³ Sst., s.132-33.

⁴ Anders Holm Thomsen: »Skolemarxismens kulmination og debatten om faghæftet 1981«, s. 149. Heri henvisning til Vagn Oluf Nielsen: »Når nu historie bliver obligatorisk i 8.-9. klasse«, i: *Historie og Samtidsorientering* nr. 3, 1979, s. 251.

triumferende artikel med overskriften »Faget historie er en del af den ideologiske styrkeprøve«, hvori bl.a. VON fremhævedes for sin indsats.⁵

Sådanne citater fra VON's hånd – og fra de af hans ligesindede, der siden dominerede læseplansudvalget, og som havde massivt flertal i udvalgets kreative kraftcenter, dvs. den fire mand store 'arbejdsgruppe' – understøtter den fortolkning, som jeg indledningsvis begrundede med henvisning til det snævre fokus i faghæftet *Historie 1981*. Indtrykket forstærkes endda yderligere ved, at VON i sit svar meget påfaldende koncentrerer sig om, hvordan han og de øvrige implicerede forsøgte at *præsentere* læseplansarbejdet hen mod og omkring offentliggørelsen af læseplanen i tidsrummet 1980-81. Her figurerer pludselig henvisninger til fx Erling Ladewig Petersen som en hovedinspirationskilde for faghæftet. Men af læseplanarbejdets kritikere dengang blev det anført, at faghæftets begrebsapparat var introduceret til lejligheden for at undgå eksplicit marxistisk terminologi. (se HT s. 162-63). Derfor var det mig også magtpåliggende at behandle *hele* tidsrummet 1978/79-81, således at faghæftets fremtrædelsesform omkring præsentationsfasen i 1981 blev retrospektivt afkodet. I lyset af en tilbagesporing, så langt dets tilblivelseshistorie rakte, søgte jeg at vise det egentlige og væsentlige indhold i den debat, der resulterede i faghæftet (se HT s. 137 øverst).

Men jeg skal da erkende, at perspektivet for behandlingen af historiefagets omdannelse til et såkaldt 'samfunds- og elevrelevant' præsentistisk fag sådant set godt kunne være trukket endnu længere tilbage, dvs. at der, som VON selv i sin tid har påpeget, var tale om en bevægelse fra »en stærkere metodebevidsthed i 1960'erne til en samfundsengageret forskningsinteresse i 1970'erne«. Under denne proces blev skolefaget uheldigvis offer for en voldsom akademisering under omdannelsen fra primært et kundskabsfag til et 'samfundsengageret' færdighedsfag med kildekritik, historiografi, historiesyn og i dag oven i købet med en futuristisk historiebevidsthed som kendetegn, mens skolefaget undervejs mistede sit hidtidige hovedfokus på formidling af viden om fortiden – som en ellers nødvendig forudsætning for at sådanne aktiviteter overhovedet er meningsfulde.

Pudsigt nok og måske prekært for fortalere for et præsentistisk skolefag er det, at professor H.P. Clausen i Dansk Historielærerforenings medlemsblad meget tidligt protesterede mod, at medregnes blandt de »medskyldige« i et nyt præsentistisk omdrejningspunkt for folkeskolens historieundervisning, selvom hans metodelæres berømte sondring mel-

⁵ Niels Rosendal Jensen: »Faget historie er en del af den ideologiske styrkeprøve«, Land og Folk 29. april 1981.

lem Historie 1 (forgangen fortid) og Historie 2 (historikerens fortolkning heraf) var og er en hovedinspirationskilde for skolefagets fremherskende historie-relativisme – se hans nu klassiske metodebog *Hvad er historie?* (1963). Om dette misbrug skrev han: »Set ud fra et metodisk synspunkt er det utænkeligt at formulere historiske problemer, uden at det sker i relation til en given viden. Det er den første forudsætning for at blive problembevidst, at man kender den hidtidige viden. Den må man derfor bruge tid på at formidle til børnene, før de kan blive problembevidste og dermed blive i stand til at stå frit over for traditionerne – hvis de vil.«⁶

Til afslutning og blot for en god ordens skyld, så har jeg aldrig haft et karaktermord i sinde, men alene udnyttet VON's store gennemslagskraft som nok toneangivende, men ikke enestående aktør i det forløb, jeg ønskede at kaste lys over. Hvorvidt VON, der så sent som i 1982 anså komparative studier i DDR's og Danmarks læseplaner som »givende« (HT s. 165), dengang var marxist eller bare materialist, tilkommer ikke mig at afgøre ved at sætte procenter på. Men jeg anser hans »alibi« i svaret som en tam og lidet overbevisende gang udenomssnak, mens der både her i mit svar og i selve artiklen er meget, der dog kraftigt peger netop i marxistisk retning. Jeg kan alligevel ikke dy mig for at tilføje, at en af VON's gamle kampfæller, fhv. seminarielektor og fhv. næstformand for historielærerforeningen Johan Klinge Sørensen for nylig erindrede sig: »Nu var Lenin dengang din helt og du ville helst lade bogen slutte med, at han og bolsjevikkerne tager magten.«⁷ Så mon ikke der stadig var mere end en lille rest tilbage af dette tankegods hos VON også under skolemarxismens kulmination sidst i 1970'erne? At han så faktisk blev opfordret til at skrive en skolebog af kollegaen Mette Koefoed Bjørnsen, der skam ikke var marxist – og at han selv deri understregede, at han bestræbte sig på neutralitet, kan jeg ikke se har noget med sagen at gøre. På den baggrund kan jeg heller ikke se, hvorfor jeg skulle fortryde, at jeg ikke tog kontakt til VON i forbindelse med artiklens tilblivelse.

⁶ H.P. Clausen: »Forsvar for Tordenskjold eller Hvor bliver Historien af?«, i: *Historie & Samtidsorientering* nr. 5, 1974, s. 434, 437. Interessant nok kan henvisninger til H.P. Clausens sontring som direkte inspirationskilde eksempelvis findes allerede i et tidligt forarbejde fra 1972 til det senere faghæfte *Historie 1974* (officielt: Folkeskolens Læseplansudvalg: *Undervisningsvejledning for folkeskolen – Udkast. 5. Historie*, 1974.) – se: Mette Koefoed Bjørnsen: »Overvejelser vedrørende historieundervisning i folkeskolen«, i: *Historie & samtidsorientering*, særnummer: *Fremtidens historieundervisning i folkeskolen*, marts 1972, s. 34.

⁷ Johan Klinge Sørensen: »I anledning af Vagn Oluf Nielsens pensionering«, i: *Narratio. Årbog for Foreningen af historielærere ved seminarierne*, 1999, s. 105. Han refererer her til »dengang« de to sammen skrev skolebogen *Rusland i revolution* (1972, 2. oplag 1974).